

Бутенко Н.Ю.,
к.е.н., доцент,
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана»,
м. Київ, Україна

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

***Анотація.** Особливості сучасного стану економічного розвитку обумовлюють необхідність переосмислення основних підходів до формування фахівців у галузі економіки та менеджменту. Задоволення потреби бізнесу у фахівцях з широким спектром різноманітних здібностей і вмінь пов'язані із запровадженням новітніх підходів до підготовки спеціалістів. Важливу роль при цьому відіграє компетентнісний підхід. Запровадження компетентнісного підходу пов'язане з урахуванням інтегральної сутності компетенцій.*

***Ключові слова:** компетенція, компетентність, фахова підготовка, компетентнісний підхід, соціально-культурна ідентичність*

***Summary.** The peculiarities of the current state of economic development necessitate a rethinking of the basic approaches to the formation of specialists in the field of economics and management. Satisfaction of business needs in specialists with a wide range of different abilities and abilities is connected with introduction of the newest approaches to training of specialists. An important role in this plays a competent approach. The introduction of a competency-based approach involves the integral essence of competencies.*

***Key words:** competence, competence, professional training, competence approach, socio-cultural identity.*

Постановка проблеми. Підвищення якості сучасної освіти є однією з найбільш актуальних проблем сьогодення. Розв'язання цієї проблеми безпосередньо пов'язано з підготовкою кваліфікованих фахівців для ринкової економіки. Сьогодні найважливішими вимогами ринку праці є здатність до системного мислення, до інноваційної діяльності, здатність трансформувати інформацію в нові знання і знаходити їм практичне використання.

У зв'язку з цим підвищується роль вишів у підготовці висококваліфікованих фахівців, здатних до професійної мобільності. Потребують переосмислення основні функції системи освіти з урахуванням нових вимог, які впливають з логіки становлення ринкових відносин, якщо взяти до уваги соціально-економічні зміни, пов'язані зі становленням економіки знань.

Розглядаючи сучасний контекст освітньої діяльності студентів в оволодінні ними системними, інструментальними, соціально-особистісними і спеціальними знаннями та вміннями, доцільно виокремити компетентнісний підхід. Основна концепція компетентнісного підходу – зміщення акцентів із сукупності знань на здібності виконувати

певні функції, використовуючи знання. Це веде до зміни кінцевої мети освіти випускників – з обсягу засвоєних знань на сформовані компетенції.

Дослідження світових тенденцій у вищій освіті дає можливість стверджувати, що компетентнісний підхід стає домінантним, перетворюється на концептуальну основу стратегії в освітній сфері. Найважливішим фактором визнання компетентнісного підходу стає перенесення акцентів зі змісту на результати, зі знань на розвиток особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ідеї компетентнісного підходу знайшли відображення в роботах Н. Кузьміної, Л.Петровської, А.Маркової, Л.Мітіної, Л.Олексєєвої та ін. Питання формування компетентності розглядалися такими науковцями, як: В.Байденко, І.Зимня, У.Каннінг, Б.Креме, В. Куніцина, Г.Рот, Б.Рунде, В.Сейд, Б.Шпінат, Г.Шотмейер. Сутнісні, змістовні, структурні характеристики компетентності стали предметом вивчення С.Гончарової, В.Куніцина, В.Первутинського. Аналіз сутності компетентності, характеристику його складників знаходимо в дослідженнях вітчизняних науковців – О.Локшиної, О. Пометун, В. Свистун, В.Ягупова; сучасні тенденції розвитку змісту освіти в зарубіжних країнах проаналізовані О.Овчарук, Я.Кодлюк, К.Корсаком.

Аналіз та узагальнення сучасної літератури засвідчує, що в ній не представлено комплексне висвітлення поняття компетентності, трансформації європейського досвіду до українських реалій. Необхідно зазначити, що досі не існує загальноприйнятого визначення поняття компетентності, деякі автори ототожнюють поняття «компетентність» та «компетенція».

Прийняття компетентності як нового об'єкта формування й оцінювання в освітньому процесі висуває дослідницькі завдання, що пов'язані як з виявленням особливостей компетентності як об'єкта, так і з пошуком адекватних методичних процедур формування висококваліфікованого і конкурентоспроможного професіонала. У зв'язку з цим доцільно проводити дослідження проблеми компетентнісного підходу в системі вищої освіти в контексті вітчизняного і світового досвіду, а також з урахуванням можливостей збереження соціально-культурної ідентичності.

На думку І.А. Зимньої, компетентнісний підхід може зберегти культурно-історичні і етно-соціальні цінності, якщо компетентності, на яких він базується, розглядати як складні особистісні утворення, що поєднують інтелектуальні, емоційні, моральні складові [4].

Формування цілей наукової праці. Метою цієї статті є логіко-змістове дослідження компетентнісного підходу й аналіз методичних процедур, спрямованих на формування сучасного фахівця, з урахуванням можливостей збереження соціально-культурної ідентичності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Методологічною основою сучасних досліджень із професійної освіти є компетентнісний підхід, який у «Національному освітньому глосарії: вища освіта» дефіновано так: «Підхід до визначення результатів навчання, що базується на їх описі у термінах компетентностей. Компетентнісний підхід є ключовим методологічним інструментом реалізації цілей Болонського процесу» [8, с. 31].

Проблематику компетентнісно орієнтованої освіти сьогодні розробляють відомі міжнародні організації, зокрема: ЮНЕСКО, Рада Європи, Організація європейського співробітництва та розвитку, Міжнародний департамент стандартів тощо. Компетентнісний підхід визнаний як один з перспективних підходів у покращенні та модифікації змісту освіти.

Сутність компетентнісного підходу полягає в спрямованості освітнього процесу на формування та розвиток основних компетентностей, які названо ключовими, а також предметними. Мета компетентнісного підходу – забезпечення якості освіти. Компетентнісний підхід – це пріоритетна орієнтація на цілі – вектори освіти: самовизначеність, здатність до навчання, самоактуалізація, соціалізація й розвиток індивідуальності. Суть навчального процесу в умовах компетентнісного підходу – створення конкретних ситуацій і всебічна підтримка дій, які безпосередньо впливають на формування певної компетентності та компетенцій.

Компетентнісний підхід передбачає поступову переорієнтацію домінантної освітньої парадигми з переважною трансляцією знань, формуванням навичок на створення умов для оволодіння комплексом компетенцій, які означають потенціал, здатність випускника до виживання і стійкої життєдіяльності в умовах сучасного соціально-політичного, ринково- економічного, інформаційно та комунікаційно насиченого простору.

Особливості навчання на основі компетентнісного підходу: навчання сконцентроване на вихідних результатах, а не на вхідних; враховується переважно здатність виконання практичних завдань, але беруться до уваги й знання; навчання у виробничих умовах (принаймні частина навчання відбувається на робочому місці в умовах виробництва) [9, с. 98-99].

На думку фахівців [3], саме компетентнісний підхід зможе скоординувати професійну освіту й потреби ринку праці, оскільки він пов'язаний із замовленням на освіту з боку працедавців, тих, кому потрібен компетентний фахівець. А це можливо тоді, коли освіта стає особливо значущою діяльністю студента. Таку освіту неможливо «дати», вона здобувається тільки під час самостійної роботи студента. Компетентнісний підхід – це підхід, що акцентує увагу на результатах освіти, які визнаються вагомими за межами системи освіти, причому як

результат розглядається не обсяг засвоєної інформації, а здатність людини діяти в різних професійних ситуаціях.

Усвідомлення компетентнісного підходу певною мірою залежить від розуміння сутності та змісту понять «компетенція» і «компетентність». Дефініція цих понять у науковій літературі виявляє різноманітні підходи.

Згідно з визначенням Міжнародного департаменту стандартів для навчання, досягнення та освіти (International Board of Standards for Training, Performance and Instruction (IBSTPI) під поняттям компетентності розуміють спроможність кваліфіковано здійснювати діяльність, виконувати завдання або роботу. При цьому поняття компетентності містить набір знань, навичок і відношень, що дають змогу особистості ефективно здійснювати діяльність або виконувати певні функції, що підлягають досягненню певних стандартів у галузі професії або виду діяльності [10].

Поняття «компетенція» О. І. Пометун [11, с.66] розкриває передусім як коло повноважень певної організації, установи або особи. У межах своєї діяльності особа може бути компетентною або некомпетентною в окремих питаннях, тобто мати компетентність у певній сфері діяльності. Також компетентність – це результативно-діяльнісна характеристика освіти. Компетентності, на думку О. В. Овчарук [10], – це індикатори, які дозволяють визначити готовність особистості до життя, до подальшого розвитку й активної участі в суспільстві.

І, нарешті, принципово важливим є розуміння «фахової компетентності» – інтегральної особистісно-професійної характеристики, що визначає здатність фахівця реалізувати знань, уміння, навички, досвід та особисті якості для успішної діяльності в професійній сфері [7, с. 24].

Важливим завданням сучасної професійної освіти є розуміння структури фахової компетентності майбутнього професіонала, оволодіння якою в під час фахової підготовки, завдяки спеціально створеним умовам, дозволить забезпечити якість професійної освіти.

Грунтовне вивчення питання впровадження основних положень компетентнісного підходу в підготовку фахівців економічного профілю дозволяє стверджувати, що простежується тісний взаємозв'язок між особистісно орієнтованим, діяльнісним і компетентнісним підходами у професійній освіті. Мета професійної підготовки майбутнього фахівця має спрямовуватися на розкриття змісту фахового навчання з урахуванням особистісних можливостей студентів (особистісно орієнтований підхід) → оволодіння змістом навчання має відбуватись у процесі спеціально організованої діяльності (діяльнісний підхід) → сформованість певного рівня фахової компетентності має бути результатом спеціально організованої професійної підготовки майбутнього фахівця (компетентнісний підхід) [5, с. 26].

На ефективність формування фахової компетентності майбутніх економістів впливає значна кількість різноманітних факторів. Основними

можна визначити такі: зміст навчального матеріалу; різноманітні методи, форми та засоби навчально-виховної роботи; особистість викладача та рівень його педагогічної майстерності; стан матеріально-технічної бази; готовність студентів до ефективної навчальної діяльності тощо.

Застосування компетентнісного підходу при розробленні та реалізації програм професійної підготовки управлінців розглядається як шлях підвищення їх ефективності. Запровадження компетентнісного орієнтованого підходу має спиратися на нове теоретико-методологічне підґрунтя:

- «одним із шляхів оновлення змісту освіти й узгодження його із сучасними потребами, інтеграцією до європейського та світового освітнього просторів є орієнтація на компетентнісний підхід» [2, с. 104];
- «нові запити сучасного суспільства щодо результативності освітніх систем спричиняють рух до формування змісту освіти на компетентнісній основі, що, відповідно, обумовлює потребу розробити технології оцінювання рівня компетентностей та компетенцій» [6, с. 26];
- «компетенції не можуть генеруватися у процесі традиційного «викладання» на предметно-змістовному рівні» [1, с. 11].

Висновки. Підсумовуючи, констатуємо, що професійна компетентність – це здатність фахівця ефективно виконувати професійну діяльність, і ця здатність є результатом набуття фахівцем необхідних компетенцій. Ідентифікація професійних компетенцій (якостей) – ключове завдання компетентнісного підходу, у тому числі і для забезпечення професійного розвитку персоналу організації. При визначенні компетенцій важливим є дотримання певних вимог, адже компетенції повинні бути пов'язані зі стратегічними цілями організації; покривати весь поведінковий репертуар, необхідний для рішення ключових робочих завдань; вирізняти високу та низьку якість виконання роботи; мати чіткі та ясні визначення; бути вимірними кількісно; бути незалежними одна від одної; відображати мову та культуру організації [12].

Водночас треба відмітити, що запровадження компетентнісного підходу певним чином «вирівнює» підготовку фахівців у навчальних закладах різних країн, що призводить до втрати соціально-культурних відмінностей та набутого національного досвіду (а можливо, і певних переваг). Отже, важливим завданням сучасності стає уникнення потенційної загрози виникнення латентної суперечності між запровадженням компетентнісного підходу та втратою соціально-культурної ідентичності в підготовці фахівців різних країн.

Список використаних джерел

1. Байденко В. И. Компетенции в профессиональном образовании : (К усвоению компетентностного подхода) / В. И. Байденко // Высшее образование в России. – 2004. – № 11. – С. 3–13.
2. Бібік Н. М. Компетентнісна освіта: від теорії до практики / Бібік Н. М., Єрмаков І. Г., Овчарук О. В. – К. : Плеяди, 2005. – 120 с.

3. Веселовская Н.С. Компетентностный подход в образовании – основа подготовки квалифицированного специалиста [Электронный ресурс] / Н. С. Веселовская. – Режим доступа: <http://www.auditorum.ru>. – 22.05.2009.
4. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 34–42.
5. Калашнікова С.А. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки управлінців-лідерів в умовах сучасних суспільних трансформацій: дис... докт. пед. наук: 13.00.04 / Калашнікова Світлана Андріївна. – Київ, 2011. – 267 с.
6. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / під заг. ред. О. В. Овчарука. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.
7. Крутоус Т.П. Формування фахової компетентності майбутніх бакалаврів економіки у процесі навчання природничо-наукових дисциплін: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Крутоус Тетяна Петрівна. – Вінниця, 2015 – 213 с.
8. Національний освітній глосарій: вища освіта / [авт.-уклад.: І. І. Бабин, Я. Я. Болюбаш, А. А. Гармаш та ін. ; за ред. Д. В. Табачника і В. Г. Кременя]. – К. : Плеяди, 2011. – 100 с.
9. Ничкало Н. Г. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика: монографія / За ред. Н. Г. Ничкало. – Хмельницький: ТУП, 2002.– 334 с.
10. Овчарук О. В. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти / О. В. Овчарук // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В.Овчарук. – К.: К.І.С., 2004. – С. 5-15.
11. Пометун О. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти / О. Пометун // Рідна школа. – 2005. – №1. – С. 65-69.
12. Система автоматизированной оценки и развития персонала [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.prometeus.ru>. – Загл. с экрана.

Васильківська І.П.,
к.ю.н., доцент,
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана»,
м. Київ, Україна

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ НЕПОВНОЛІТНІХ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Анотація. У статті досліджено кримінально-правовий механізм захисту неповнолітніх в умовах гібридної війни в Україні. Проаналізовано Особливу частину Кримінального кодексу України. Визначено перелік злочинів проти дітей. Намічено перспективи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність